

לע"ג ר' יצחק זאב הלוי ז"ל
בן ר' אליעזר שלום הלוי ז"ל
לע"ג מרת לאה אלטע הדס ע"ה
בת ר' יעקב הלוי הי"ד

המאמר בשבתורה

שַׁבַּת אֹרְהָה

אזהרה המורה! העלון מיועד אך ורק לרציניים שיודעים את השיבות התפילה, ובשעת התפילה לא מעיינים בעלון ובשאר דברים.

לעילוי נשמת ר' דוב בן ר' מאיר יוסף ז"ל

בלק

בהשקפה ראשונה

מאמרי השקפה, מוסר והנהגות

יום אחד נכנס רבי יהודה צדקה זצ"ל ראש ישיבת פורת יוסף, אצל עשיר יהודי פלוני, אשר בלשון המעטה לא הצטיין ביותר בשמירת המצוות. הוא ניסה להסביר לו את מטרת ביקורו: הימים ימי צנע בארץ ישראל אחרי המלחמה. הישיבה הספרדית המרכזית שרויה במצוקה, התלמידים עמלי התורה סובלים מחסור, ויש להחיש להם עזרה. נענה האיש ואמר: "אתן לכבודו נרבה הוגנה, סכום כסף גדול, אבל, לא אכחד מפניך - אין אני מאמין כלל בחשיבות לימוד התורה, שהיא מטרת הישיבה, אך מוכן אני לתרום כדי לעזור לתלמידים המסכנים שלא יסבלו כל כך, שלא ירעבו... לבי נכמר מרוב רחמנות עליהם..." לשמע דברי העשיר טרב רבי יהודה צדקה לקחת ממנו את התרומה, למרות שהפיתוי והניסיון היה גדול, כי מדובר היה בסכום רציני מאד. השתומם האיש והתפלא: "מדוע יסרב כבודו לקחת? וכי אינו זקוק לתמיכה?" השיבו רבי יהודה צדקה: "אני מסרב עקרונית, ולא אקח ממך אף פרושה, מפני שהנך לקוי וחולני בהשקפתך. פשוטו כמשמעו. סבור אתה שאנו זקוקים לכסף בגלל שאנו עניים, מסכנים ואומללים, רעבים ללחם - ולא היא. התלמידים יכולים בנקל למצוא מקורות מחיה, הם יכולים להשתלם ולהיות מדענים, רופאים, מהנדסים, וכיוצא. אבל, הם מוותרים ביוזען על כל הקריירה הצפויה להם, הם מקריבים את חייהם בנבורת נפש, הכל למען המפעל הקדוש של קיום העולם, ככתוב "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתני" - ואתה אם אינך מאמין בסגולת לימוד התורה, אם אינך משוכנע שבכסף לאחזקת לומדי תורה הנך שותף בקיום העולם, מה לנו ולתורתך? לא בנרבה כזאת אנו חפצים, לא בממון כזה נקיים את הישיבה! העשיר נשאר בשלו, ורבי יהודה צדקה עמד על דעתו ולא לקח ממנו אף פרושה, כי אם פנה והלך לו. (וזאת ליהודה)

ה"חתם סופר" ראה קשר הדוק בין ההקפדה על התייחסות האדם לכל דבר שבקדושה לבין יראת שמים הטבועה בו. ומעשה שבאו שני בחורים להתקבל ליישבתו המפורסמת של ה"חתם סופר", אחד מהבחורים היה ידוע כעילוי מבריק בשכלו ואילו השני היה בחור מצוין אך לא הגיע לדרגתו של חברו. הבחורים הגיעו מיד לאחר חג הסוכות על מנת להתקבל לזמן החורף. ה"חתם" בחן את שניהם, ולתדהמת כולם קיבל דווקא את הבחור הפחות מעולה בחוכמתו. הדבר, כאמור, עורר את פליאתם של כמה מהבחורים שהכירו היטב את מעלת הבחור שנדחה, ולכן הם נכנסו לשאול את ה"חתם" כדי להבין למה קיבל אחד ודחה את השני. התברר כי בשעה שהגיעו הבחורים לשערי הישיבה עמד ה"חתם" והשקיף מהחלון. והנה ראה שבהגיעם לערימת סכך של אחת הסוכות שזה עתה הורדה, רדך הבחור העילוי על הסכך ופילס לו דרך, ואילו חברו הקיף את הסכך מבלי לדרוך עליו. "זה היה בשבילי הכל", סיים ה"חתם" לספר לתלמידיו, "בחור שדורך על סכך קדוש מי יודע על מה הוא עתיד לדרוך בעתיד?" אמרו חז"ל: תלמיד חכם שאין בו דרך ארץ נבלה טובה ממנו. ואכן לימים נשמע בעיר שאותו בחור יצא לתרבות רעה, ונתן דוגמא אישית רעה לבריות וחילל שם שמים ברבים. (פורשת אבות)

רב אחד, ביקר אצל ה"חפץ חיים" יחד עם אשתו, והיא התאוננה בפניו, על בעלה, הרב, שלמידת טובו לבריות, אין גבול, ויש שמנצלים מידה זו, ולבסוף הם סובלים מכך מאד. ענה לה ה"חפץ חיים": אדם שהוא טוב ומיטיב סובל באמת מן הבריות, מאידך, אם הוא רע סובלים הבריות ממנו, כשיבואו לעולם העליון כדאי מאד שיגידו שם: זו היא הנפש שסבלה מכולם, מאשר יאמרו כי כולם סבלו ממנו. (עמוד החסד)

ואל יעלה על דעת איש לומר, כיון שמוזמנים לי מניעות (הפרעות) בבואי לעשות מצוה, אין רצוני של הקב"ה בתורתו ובמצותי, זה אינו, ונהפוך הוא, אלא אדרבה, כיון שיש לו מניעות וזו הוכחה שמעשיו רצוים לפני המקום והשטן מעכב בידו כאשר נצטוה. (שבט מוסר)

פרשה ופירושה

לקט פירושים על פרשת השבוע

ויאמר לו אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם ואך את הדרך אשר אדבר אליך אתו תעשה: על השאלה, למה בפעם הראשונה אמר הקב"ה שלא ילך ועכשיו הסכים שילך עם אותם שליחים של בלק. תירץ רבי שלמה קלוזנר זצ"ל, שהשליחים הראשונים היו רשעים, וגם הם עצמם רצו לקלל את ישראל, שכן כתוב "וידיברו אליו דברי בלק" כלומר שהם דיברו עליו מפי עצמם, אותם הדיבורים, שדיבר בלק, דהיינו שגם רצו בכך. אבל השליחים האחרונים לא היו רשעים כמו הראשונים, ובאו רק לעשות את שליחותו של בלק, שהרי כך כתוב "ויאמרו לו כה אמר בלק" והקדמו בפירוש שלא הם, אלא בלק אמר לקלל את ישראל, וזה שאמר לו הקב"ה "אם לקרא לך באו האנשים רק לקרוא כפי שצונו בשליחות קום לד אתם.

ויקם בלעם בבקר ויחבש את אָתוּ "מכאן שהשנאה מקלקלת את השורה, שחשב הוא בעצמו, אמר הקב"ה "רשע". כבר קדמך אברהם אביהם, שנאמר: וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו" (רש"י) ונשאלת השאלה, איך שייך בזה לשון "קדימה", שהרי שני ענינים נפרדים, מעשה אברהם אינו, שהתכוון לשם מצווה, למעשה בלעם הרשע שכוונתו היתה לרעה? ותיירץ רבי מנחם כץ זצ"ל אבד"ק צעהלים, דידוע אם נגרם מן הרשע איזה דבר טוב או איזה לימוד והתעוררות מוסר, לעבודת השי"ת, אזי יש לרשע שכר על זה מהקב"ה, ומעתה הרי אפשר ללמוד מוסר מבלעם הרשע, לעבוד את ה' בזריזות כמו שבלעם קם בבוקר, ולא נתעצל, וגם חשב בעצמו את איתונו, לעשות עבירה. על אחת כמה וכמה, צריך האדם להשתלל לקום בבוקר לעבודת השי"ת בזריזות, וגם לעשות המצוה בעצמו, ולא על ידי שליח, ויוצא שעבור זה היה ראוי בלעם לקבל שכר, אולם הקב"ה אמר לבלעם, אתה אינך ראוי לשום שכר שבעולם, כי כבר קדמך אברהם אביהם, וממנו נקח לעבוד את ה' כמו שכתוב "וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו" וכבר אין צריך לקחת מוסר מבלעם. (תיקון משה)

ויתיצב מלאך ה' בדרך לַשְׁטָן לו רבי משה סופר, בעל "חת"ם סופר" זצ"ל, היה ידוע במוגו הנוח ובלבו הרחום, ועם זה נלחם בתקיפות נגד מי שניסו לחולל שינויים בדת ישראל, והורה להיבדל מהם. פעם אחת שאלוהו מקורביו כיצד מלחמתו הנחרצת מתיישבת עם אופיו הנוח ואהבת הבריות שלו. השיב ה"חת"ם סופר": "בפרשת בלק נאמר: "ויתיצב מלאך ה' בדרך לַשְׁטָן לו", ורש"י מפרש: מלאך של רחמים היה". ולכאורה מדוע שלח הקב"ה לבלעם מלאך של רחמים דווקא, וכיצד התהפך מלאך של רחמים ל"שטן" לבלעם? "אלא דווקא מי שיש בליבו רחמים וחמלה על ישראל הוא הראוי לעמוד כנגד ה"בלעמים" שבכל דור ודור, המנסים לקעקע את יסודות עם ישראל. דווקא האהבה לעם ישראל גורמת לו להילחם ללא פשרות במי שמסכנים את קיומו של העם היהודי".

כי מראש צרים אָרְאָנוּ וּמַגְבֵּעוֹת אֲשׁוּרָנוּ הֵן עִם לְבָרְדִי יִשְׁכַּן וּבְגוּיִם לֹא יִתְחַשְּׁבוּ: כי המגיד מדובנא ביאר פסוק זה במשל לאדם הצועד בדרך אל העיר הגדולה. אם הדרך ישרה ואין מפסיק בינו ובין העיר לא הר ולג גבעה, הרי יכול הוא לראות את העיר אף אם היא רחוקה ממנו כברת דרך רבה. לא כן אם מפסיק הר או גבעה, הרי אפילו אם העיר קרובה אינו יכול לראותה ונרמה לו כאילו היא עדיין רחוקה ממנו מאוד. הנמשל: בלעם הרשע מסביר מדוע יש לישראל זכות אבות אף שכבר עברו הרבה דורות בין האבות ובין בנייהם אחריהם. וזאת משום שאין בין דור האבות ודור הבנים שום דבר מפסיק. כי מאז ועד עתה לא נתערב בישראל שום זרע גוי אחר. וזה מה שנאמר "כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו" עם ישראל דומה לאדם ההולך במישור ללא כל הפסקה של הר או גבעה, ומדוע? מפני מעלתם "הן עם לברדי ישכון ובגוים לא יתחשב" לאורך כל השנים לא נתערבו בגוים, ומשום כך עומדת - ילחם זכות אבותם.

סיפור מההפטרה

הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד: סיפר רבי שלום מרדכי שבדרון זצ"ל: לרבי אליהו דושניצר זצ"ל היה בן בשם ר' אשר שנסע לאמריקה והשאיר לאביו פרדס ברמת השרון. עברה אז תקופה קשה על הפרדסנים עקב משבר חמור במסחר התפוזים. הוצרך איפוא רבי אליהו דושניצר להכנס בחובות כדי לקיים את האילנות. לבו היה דוה על החובות העולים וגדלים, דבר הנוגד את השקפת עולמו. נוסף לכך לבו היה דואג וחרד שלא יעזוב את העולם הזה עם חובות, ויהיה חלילה בכלל "לזה רשע ולא ישלם". הוא הרבה בתפילות ושפך שיחו לפני ה', וגם היה מבקש מכל מכיר שפגש שיתפלל עליו שיזכה להפטר מן הפרדס, למזכרה ולפרוע כל חובותיו. אחד מתלמידיו שנעשה לאחר נישואיו מתווך דירות ומגרשים, חיפש ומצא יהודי אמריקאי שרצה לקנות פרדס. הוא הפגיש את רבי אליהו דושניצר עמו, ויחדיו נסעו שלשתם לרמת השרון. באוטובוס ישב רבי אליהו דושניצר ליד הקונה ושוחח עמו: הרי הכתוב אומר: ולא תונו איש את עמיתו! לכן עלי חובה למנות כל... החטרונות שנמצאים בפרדס שלי: אילן אחד נתגלו בו תולעים, אילן שני נתמעטו פירותיו, אילן שלישי יבש וכדו'. ועתה דע לך יקירי, בגמרא אמרו: הרוצה לאבד מעותיו ישכור פועלים ואל ישב עמהם (ב"מ כט, ב). כלל זה נאמר בכל מצב, קל וחומר בפרדסי שיש בו כל כך הרבה "חטרונות". לכן אני מודיעך, אם לא תוכל אתה בעצמך לעבדה, הרי אתה מניח מעותיך על קרן הצבי... הקונה שמע בסבלנות כל הדברים ושחק, כאומר "ויהי מה" אני קונה! כשהגיע האוטובוס לרמת השרון, הלכו לפרדס. התחיל רבי אליהו דושניצר להראות לקונה את כל החטרונות שמנה, כי הרי אינה רומה שמיעה לראיה... והצביע לו: הנה העץ המתולע, הנה העץ היבש, כאן יש בור וכיו. הלה עומד בשתיקתו ואינו זו מעמדתו, הוא מוכן לקנות. לפתע נעצר האיש ולקח כדורי תרופה ולגם נוול מתוך צנצנת שהוציא מכיסו. ניתר רבי אליהו דושניצר ממקומו, ושאלו מה קרהו ויען הקונה: רבי, אל בהלה, היות ויש לי לב חלש, נתן לי הרופא תרופה לגמעה מדי זמן מסויים. רק יצאו הדברים מפי האיש, מיד ביטל רבי אליהו דושניצר את המקח. בהפטירו: הקב"ה ישלח לך רפואה שלימה במהרה, אבל אני את פרדסי לא אוכל למכור לך בשום פנים ואופן! כאן פקעה סבלנותו של הקונה, ושען: מה איכפת לך רבי, אני מסכים לקנות הפרדס. אולם רבי אליהו דושניצר לא נסוג בו, ויאמר לו: וכי בשביל שאתה לא מבין שמקח זה לא טוב עבורך, המותר לי להזנות אותך? הרי אמרת לי "כי הרוצה לאבד מעותיו ישכור פועלים ואל ישב עמהם", אם כן כיצד יוכל אדם בעל לב חלש לטפל בעצמו עם פרדס קשה כשלי? לא ולא! את הפרדס לא אמכור לך! מיד פנה והלך לו, וחזר לפתח תקוה. באותם ימים פגש רבי אליהו דושניצר את תלמידו רבי שלום שבדרון בתחנה המרכזית בתל אביב. פנה ואמר לו: הרי אתה משלנו, וקיבלת ממני בישיבה תועלת, לכן ארשה לעצמי לבקש ממך טובה. הרי אתה יודע את הצער והעגמת נפש שיש לי מהפרדס. והנה לפני זמן ביקשתי את אחד מחבריך מתלמידי הישיבה, שפתח "תלמוד תורה" בירושלים, שיאמר תהלים לאחר גמר הלימודים עם הילדים שאצליח למכור את הפרדס ואפרע כל חובותי. אבל, כאן עצר בדיבורו, וחשב כיצד יסגן הדברים, שלא יכשל בחשש לשון הרע על אותו תלמיד ששכח למלאות בקשתו. והמשיך: הרי אתה יודע שפלוגי טרוד במצוות הרבה, וברואי מרוב טירדותיו שכח מלומר תהלים עם הילדים. לכן אבקשך, הרי אתה נוסע כעת לירושלים, סור נא לאותו מנהל ותזכיר לי מבוקשתי. שאלו התלמיד: רבי, מנין לו שהלה ודאי שכח? השיב רבי אליהו דושניצר מיד: כי עדיין לא מכרת את הפרדס...! בבוא לירושלים מיד הלך הלה לפגוש את החבר, ומצאו, ואכן הלה אישר את דברי רבי אליהו דושניצר כי שכח מהדבר, ומיד הלך לתלמוד תורה ואמר עם הילדים כמה פרקי תהלים, וראה זה פלא, לאחר כשבוע מכר רבי אליהו את הפרדס, פרע חובותיו, שב ורווח לו... (המשגיח דקמנין)

ועל הכל...

"פרפראות"

מעשה היה בעיר אחת, שלא הצליחו למצוא רב ומורה הלכה, שישכסם לשמש כרב העיר, מחמת אנשי העיר שהיו רעים וחטאים, ולכן העמידו בבית הקברות מציבות חרותות: פה נטמן הרב בעל ה"מגן אברהם", פ"נ רבי עקיבא איגר פ"נ המלבי"ם וכיוצא בהם. ויהי היום ויסע דרך שם רב אחד גדול, ופרנסי העיר הראו לו את כל המציבות הנ"ל על בית הקברות. ומיד הסכים לקבל מהם את כתב הרבנות, בגלל חשיבותה של אותה העיר שקבורים בה גדולים וצדיקים, לאחר זמן נתוודע לרב שהרב ה"מגן אברהם" מנחתו כבוד ב"קאליש", ורבי עקיבא איגר מנחתו כבוד ב"פונא", והרב המלבי"ם ב"קייבי" שבאוקראינה, וכיוצא בזה, בא הרב לאחד מפרנסי העיר, בטענה "למה רימיתני" השיב לו הפרנס: "אין כאן רמאות, כי אכן בקאליש לומדים הם בספרי ה"מגן אברהם" הרי אין ה"מגן אברהם" קבור שם, כי שפתותיו דובבות בקבר, והרי הוא כחי עמאם, וכן ורבי עקיבא איגר בפונא והמלבי"ם וכיוצא בזה, אבל כאן אין שום איש לומד בספריהם, ונשכחו מלב, הרי כאן הם קבורים. (שער בת רבים)

"ענין של טעם"

טעם שנקרא מי שרח"ל, נפטר לו אב או אם, בשם "יתום" משום שרוצים לדמו בכך כי "יתום המות לנצח, ומחה השם כל רמעה. (שעמי המנהיגים)

"מפי כתבם"

על הגדלות הטמונה בכל רגע ורגע של לימוד ניתן ללמוד מהמעשה הבא. היה בירושלים יהודי גאון עולם הראב"ד רבי זעליג ראובן בענגיס זצ"ל. הוא היה מתמיד עצום וכל כמה חודשים היה עורך "סיום הש"ס". יום אחד, שבועיים אחרי שעשה סיום על הש"ס, הוא שוב עשה סיום על הש"ס. שאלוהו: רבי, כבר הספקת לגמור את הש"ס בשבועיים? "לא - ענה להם הרב - זהו סדר לימוד אחר לגמרי. מלבד סדרי הלימוד שבהם אני מסיים את הש"ס כל כמה חודשים, יש לי סדר נוסף: כאשר מזמינים אותי להיות סנדק לברית או להיות מסדר קידושין ועלי להמתין מספר דקות עד להתחלת הברית או החופה, בזמן הזה אני לומד, וכעת סיימתי ש"ס בסדר לימוד זה! זהו סיפור נפלא. זוהי גדלות אמיתית. כאשר אדם יושב ומחכה לברית מילה, אם הוא היה יודע שבאותו עשר דקות באפשרותו לסיים את הש"ס במשך הזמן, ודאי היה מנצל. אבל הוא מכיר את עצמו ויודע שהיום הוא ילמד עשר דקות, אבל מחר הוא ישכח מזה, הוא לא יתמיד בענין. ומתוך כך מה הוא עושה ברנעים אלו? משוחח עם חבריו... וזו טעות. אם אתה מבין שלהתמיד בלימוד אפילו חמש או עשר דקות במשך כל החיים זוהי גדלות וניתן להגיע ע"י כך להישגים עצומים, הרי שפעם אחת של לימוד כזה - היא 'ברק' של גדלות. אינך יכול להיות מתמיד עצום ולשמור כל רגע, אך כעת אתה מסוגל ללמוד את החמש דקות הללו? עשה זאת! כי מה שכל החיים נחשב כגדלות, בפעם אחת זהו ברק של גדלות! (רבי שמשון פינקוס זצ"ל)

"מקום לשאלה"

שאלה: איך יתכן אדם ששומע שהש"ץ אומר "ברכו את ה' המבורך" לא יענה?

תשובה: בתפלת ערבית של שבת, והחזון אומר "ברכו" ואותו אדם לא התפלל תפלת המנחה של ערב שבת, הדין הוא שלא יאמר ברכו של שבת, כיון שאם יאמר ברכו של שבת אינו יכול להתפלל תפלת המנחה... (ספר החידוш)

מפתגמי אור יתא

פתגמים, נצנוצי מחשבה, ורעיונות בדרכה של תורה

שתיקה, היפה שבקולות. (ר' מ"מ מקוצק)

בהמעיט האדם את דבריו, ימעטו שגיאותיו. (המאירי)

בנוהג שבעולם: האומר אינו עושה, והעושה אינו אומר. (אבודרהם)